

5 juni 1984: Amsterdam, Concertgebouw
Kleine Zaal
20.15 uur

CAECILIA CONSORT

PROGRAMMA

Louis Andriessen (geb. 1939)

Symfonie voor losse snaren (1978)
dirigent: Ed Spanjaard

Leo Samama (geb. 1950)

Monumentum pro Caecilia, opus 23 (1984)
gecomponeerd in opdracht van het Caecilia
Consort (première)
dirigent: Ed Spanjaard
clavecymbel: Maarten Bon

PAUZE

Willem Frederik Bon (1940-1983)

Concert voor strijkorkest, opus 33 (1970)
allegro
adagio
agitato

Peter Schat (geb. 1935)

Serenade voor strijkers, opus 31 (1984)
gecomponeerd in opdracht van het Caecilia
Consort (première)
dirigent: Ed Spanjaard

1e violen: Rami Koch (concertmeester)
Jos van der Velden
László Tucsni
Cees Bandel

2e violen: Hannah Engelkes-Bon
Leslie Somlai
Edwin Blankenstijn

altviolen: Prunella Pacey
Jouke van der Leest

violoncelli: Max Werner
Béla Santa
Henk Lambooy

contrabassen: Ad van der Klaauw
Thom de Ligt

OVER HET CAECILIA CONSORT

Het Caecilia Consort is een ensemble van twaalf strijkers - eventueel uit te breiden - hoofdzakelijk afkomstig uit de verschillende ensembles van de NOS.

Het kleinere strijkersensemble als klank-ideaal werd ontdekt in de latere baroktijd. Toen hadden de vioolbouwers lang genoeg geëxperimenteerd, zodat er een zekere klanknorm was gegroeid, niet alleen voor violen - die bestond al wel eerder - maar vooral voor de lagere instrumenten, de violoncelli en de contrabassen.

Het strijkersensemble kreeg daardoor een homogene klank en het werd een aantrekkelijk medium voor componisten. Opdrachtgevers waren er in die tijd genoeg. Er was immers haast geen koning, vorst of bisschop met zelfrespect, die niet aan zijn hof een groter of een kleiner ensemble onderhield.

De vaak schitterende gevolgen zijn ons bekend: een stortvloed van concerti grossi, suites en concerten met soloinstrumenten, die ook nu nog onuitputtelijk lijkt.

'uitvinding' van het strijkkwartet

Een vervolg van deze ontwikkeling ontstond in het strijkkwartet, tegelijkertijd een uitdrukking van de klassieke idealen van de vroege 18e eeuw. Door de 'uitvinding' van het strijkkwartet - dat ook na de klassieke periode zijn zegetocht voortzette - en door de nieuwe mogelijkheden van de kamermuziek moest het strijkersensemble, zoals dat in de late barok was ontstaan, zijn plaats in het centrum van de belangstelling afstaan. Behalve de kwartetten waren het de kwintetten, sextetten, septetten enzovoort voor strijk- en/of blaasinstrumenten, die de aandacht opeisten. Toch raakte het strijkersensemble niet helemaal vergeten; het ontwikkelde zich als een geliefd genre kamermuziek, ergens tussen het strijkkwartet en het kamerorkest. In de 19e eeuw hebben Schubert, Tsjaikowsky, Dvorak en Janáček hun belangstelling voor dat medium overtuigend vorm gegeven en in de 20e eeuw deden datzelfde o.a. Bartók, Stravinsky en Hindemith.

opdrachten aan hedendaagse componisten

De nieuw opgebloeide belangstelling voor de latere barokmuziek en voor het strijkersensemble van die tijd heeft ook hedendaagse componisten geïnspireerd, met name in Nederland. De componist Willem Frederik Bon, overleden in 1983, schreef enkele voortreffelijke stukken voor strijkorkest, denkend aan het ensemble waarvan hij in het begin van de jaren zeventig dirigent was, het Eindhovens Barokensemble.

LOUIS ANDRIESSEN

Symfonie voor losse snaren (1978)

Ook Ton de Leeuw en Louis Andriessen componeerden stukken voor strijkersensemble. Het Caecilia Consort wil aan deze ontwikkeling het zijne bijdragen; het heeft daarom opdrachten verstrekt aan Peter Schat en Leo Samama. Hopelijk is daarmee het begin gemaakt van een jaarlijks terugkerende traditie.

Het Caecilia Consort werd opgericht in 1978. Dankzij de financiële steun van C & A Nederland heeft het zich kunnen ontwikkelen tot een hecht collectief van klasse.

In 1969 nam ik definitief afscheid van het symfonieorkest met een stuk dat voor de ene helft geïmproviseerd moest worden en voor de andere helft bestond uit een gigantisch strijkorkest dat allemaal aangehouden tonen speelde op losse, zij het afwijkend gestemde, snaren. De musici gebruikten hun linkerhand dus niet om te spelen, doch alleen om hun instrument vast te houden.

Dit stuk, het heette Hoe het is, begon met een serie chromatische accoorden (enigszins zoals Gesualdo), die in een sequens verschuiven. Daarmee kon ook meteen goed worden gecontroleerd of de strijkers hun snaren wel zuiver gestemd hadden - later in het stuk werd dat bijna onmogelijk, doordat verder alles uit klusters bestond.

Eén van de dingen die me van de toenmalige uitvoering van Hoe het is bij is gebleven, is de letterlijk **ongehoord** mooie klank van die Gesualdo-achtige openingsmaten. Het idee van een 'losse snaren strijkorkest' was eigenlijk te goed voor een dergelijk pesterig muziekwerk. Toen ik bovendien in Den Haag enige aardige strijkers-leerlingen ontmoette, besloten we een alternatief strijkorkest te vormen, dat alleen losse snaren zou spelen, afwijkend gestemd wel te verstaan.

L.A.

LEO SAMAMA

Monumentum pro Caecilia, opus 23 (1984)

Monumentum pro Caecilia, opus 23, is in opdracht van het Caecilia Consort in de eerste twee maanden van 1984 geschreven en opgedragen aan een van die weinige oprechte voorvechters van de Nederlandse muziek, Sieuwert Verster. De bezetting, twaalf strijkers en clavecymbel, kwam vanzelf voort uit het feit dat het hier de oorspronkelijke omvang van het Caecilia Consort betreft. Monumentum pro Caecilia is als het ware een eensteens monument - aanvankelijk dacht ik dan ook aan de titel: Monumentum Monolithicum -, dat wil zeggen dat er tijdens het schrijven ervan geen pogingen ondernomen zijn het een en ander met uiterlijkheden te verfraaien noch af te wijken van de overwegend strenge toon van dit stuk.

Wat dat betreft vormt Monumentum pro Caecilia een scherp contrast met het lyrischer orkestwerk Afterthoughts en het veelkleuriger en theatrale Soit que l'Abime voor saxofoon, saxofoonkwartet en 12 slagwerkers, twee werken die in de afgelopen dagen hun eerste uitvoering hebben beleefd.

De rol van het clavecymbel is overwegend obligaat, maar niet solistisch. Ik heb hierbij, zoals in veel van mijn recente werken, eerder aan een strak en streng ritueel gedacht, waaraan het clavecymbel met zijn scherpe, duidelijke attaque zowel de nodige penetrantie kan verlenen als even onverwacht een zekere broosheid.

Vanaf mijn allereerste composities heb ik, overigens zonder dat te kunnen verklaren, een grote voorliefde gehad voor boogconstructies en cirkelvormige processen - de slang die in zijn eigen staart bijt. Dat geldt dus ook voor Monumentum pro Caecilia.

Tenslotte zij opgemerkt dat deze partituur geen monument voor een dood ensemble is - het Caecilia Consort is immers springlevend, zeker nu het zich op de eigentijdse muziek heeft gestort -, maar hooguit voor een muze die met pijn in haar hart moet aanzien dat haar kunst steeds meer wordt uitgehold door oppervlakkigheid en schijnbewegingen.

L.S.

WILLEM FREDERIK BON

Concert voor strijkorkest, opus 33 (1970)

Een voorganger van het Caecilia Consort als Nederlands strijkersensemble was in de zestiger en zeventiger jaren het Eindhovens Barok Ensemble - dat zich overigens later omdoopte tot Amsterdam Sinfonietta. Van dit ensemble in beide verschijningsvormen was de in april 1983 vroegtijdig overleden Willem Frederik Bon dirigent. In 1972 ontstonden de Aforismen voor vijftien solo-strijkers, die werden opgedragen aan het Eindhovens Barok Ensemble. Twee jaar eerder gaf datzelfde ensemble de eerste uitvoering van het Concert voor strijkorkest. Het zwaartepunt van dit stuk ligt in het derde en laatste deel (agitato), dat fugatisch van opzet is en langer dan het eerste en tweede deel samen.

In de loop van dit jaar zal op het Attacca-label een grammofoonplaat worden uitgebracht, die geheel aan het werk van Willem Frederik Bon gewijd zal zijn.

PETER SCHAT

Serenade voor strijkers, opus 31 (1984)

Deze Serenade is een van de eerste resultaten van het initiatief van het Caecilia Consort om opdrachten te verstrekken aan eigentijdse Nederlandse componisten.

De partituur werd voltooid op 25 januari j.l. maar het is een mooie zomeravond, omstreeks het zevende en achtste uur van de Toonklok die de inspiratiebron van het stuk heeft gevormd.

In de woorden van de componist spelen 'in een imaginaire tuin twaalf musici onder een denkbeeldig balkon een serenade voor wie op dat balkon wil plaats nemen'. De Serenade werd uiteraard voor de strijkersbezetting van het Caecilia Consort geschreven, maar kan ook door een groter strijkorkest worden gespeeld. Vanavond komt het stuk voor het eerst tot klinken, maar nu reeds zijn voor het volgende seizoen uitvoeringen gepland in Duitsland en Nederland (o.a. door het Concertgebouworkest).